
O mezigeneračním učení a mezigeneračních programech v knihovnách¹

Lenka Kamanová, Kateřina Pevná, Milada Rabušicová

Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Abstrakt

Smyslem článku je představit mezigenerační programy, jež se stále častěji stávají součástí aktivit knihoven. Knihovny jako veřejné vzdělávací a kulturní instituce a společenská centra se ukazují jako velmi vhodné prostředí pro realizaci programů, jejich účelem je zprostředkovat setkávání více generací. Mezigenerační programy v knihovnách nejprve zasazujeme do širšího rámce tématu mezigeneračního setkávání, dialogu a učení, následně pak vytváříme typologii těchto programů v kategoriích kulturní, vzdělávací a sociální. Každý z těchto typů dokládáme příkladem konkrétního realizovaného programu. Na závěr pak uvádíme poznámky týkající se tvorby mezigeneračních programů v knihovnách.

Klíčová slova: knihovny, mezigenerační učení, mezigenerační programy

Abstract

The purpose of this article is to introduce intergenerational programs, which are increasingly becoming a part of the activities of libraries. Public libraries as educational and cultural institutions and community centers are proving very suitable environment for the implementation of programs designed to facilitate meeting multiple generations. Intergenerational programs in libraries first set into a broader framework of the theme of intergenerational encounters, dialogue and learning, then to create a typology of these programs in the categories of cultural, educational and social. Each of these exemplify a particular program implemented. At the conclusion we note concerning the creation of intergenerational programs in libraries.

Keywords: libraries, intergenerational learning, intergenerational programs

¹ Článek je výstupem z grantu GAČR Mezigenerační učení v různých sociálních prostředích (GA13-07234S).

Úvod

Naskytá se otázka, proč je mezigenerační téma v současnosti důležité a hodné pozornosti. Odpověď na tuto otázku lze v současném společenském vývoji najít poměrně snadno, a to zejména vymezením tří hlavních impulzů, které vedou k stále rychleji se rozvíjejícímu zájmu o oblast mezigeneračních vztahů, společného soužití generací, ale také konkrétně o navázání a posílení mezigeneračního dialogu a mezigeneračního učení, jež mohou zmíněné mezigenerační vztahy a soužití posunout směrem k jejich pozitivní podobě. Jedná se demografické změny charakterizované tzv. stárnutím populace, proměny tradiční rodiny a z toho vyplývající důsledky, jež znamenají vysokou míru variability rodinných soužití, při nichž bývá oproti tradiční rodině oslabován mezigenerační kontakt. A konečně proměny širšího společenského kontextu charakteristické přechodem ke společnosti vědění, kdy se vzdělání, vědění a informace staly klíčovými prvky jak v rozvoji jednotlivce, tak v rozvoji společnosti samotné. Znamená to tedy, že jedinec je nucen učit se po celý život a všech jeho oblastech. K naplnění této potřeby pak mezigenerační setkávání a učení bezesporu přispívá.

Knihovny jako centra mezigeneračního učení

Je zřejmé, že potenciál pro mezigenerační učení existuje všude tam, kde se setkávají lidé různých generací, ať už je to na univerzitách třetího věku nebo kdekoli jinde, např. právě v knihovnách. V současné době se stále častěji setkáváme s pojetím knihoven jako prostoru s významným potenciálem, který přesahuje jejich tradiční roli². Knihovny jako součást komunitního života mohou využít své bohaté infrastruktury (jsou součástí veřejného života jak měst, tak menších obcí, mají kvalifikovaný personál a prostory) pro rozvoj neformálního a informálního učení, pro rozvoj funkční gramotnosti a budování sociálního kapitálu napříč věkovými skupinami svých klientů. Součástí takto pojeté funkce knihoven je pak bezesporu i realizace mezigeneračního učení, potažmo mezigeneračních programů, které mohou přispět k dialogu, solidaritě a vzájemnému pochopení mezi „techno“ a „texto“ generací a reagovat tak na současný společenský vývoj³.

Mezigenerační učení je úzce provázáno s konceptem celoživotního učení, byť se dimenze mezigeneračnosti do tématu celoživotního učení dostává teprve postupně, respektive je teprve nedávno explicitně pojmenovávána, a to v souvislosti s výše uvedenými podněty přicházejícími z roviny společenských změn. O mezigeneračním učení uvažujeme jako o procesu, skrze který jedinci všeho věku získávají dovednosti a znalosti, ale také postoje a hodnoty, a to z denních zkušeností, ze všech možných dostupných zdrojů a ze všech vlivů v jejich vlastních žitých světech. Co tedy zejména vymezuje mezigenerační učení od jiných typů učení je jeho zaměření právě na jednotlivé aktéry, tedy na zástupce různých generací, kteří do procesu učení aktivně vstupují. Jistě bychom tak mohli souhlasit s řadou autorů, kteří se tématem mezigeneračního učení zabývají a kteří poukazují na to, že mezigenerační učení je vlastně pouze soudobé označení pro proces předávání/přebírání dědictví po předcích, kdy tedy sociální a kulturní znalost je předávána od starších k mladším. Dnes ovšem v takovémto uvažování musíme jít o krok dále, a to zejména v souvislosti s rozvojem informační společnosti, kdy se role mladší a starší generace proměňuje. Na tomto základě tak můžeme mezigenerační učení vnímat jako obousměrný proces předávání znalostí, dovedností a zkušeností mezi generacemi vzájemně.

² Šerák, M. (2012). *Knihovny jako tradiční centra celoživotního učení*. *Andragogika*, 16(2), s. 8–10.

³ Stričević, I., Ksibi, A. (2012). *Intergenerational solidarity in Library*. Series: IFLA Publications, Vol. 156. Berlin : De Gruyter Saur. eBook. Dostupné z:

<http://eds.b.ebscohost.com.ezproxy.muni.cz/eds/folder?sid=2c73e06e-af3a-4738-80c9-29dd0c0f48fa%40sessionmgr104&vid=9&hid=121>

Goulding, A. (2006). *Public Libraries in the 21st Century : Defining Services and Debating the Future*. England: Routledge. eBook. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com.ezproxy.muni.cz/eds/folder?sid=2c73e06e-af3a-4738-80c9-29dd0c0f48fa%40sessionmgr104&vid=9&hid=121>

Mezigenerační programy

Mezigenerační programy jsou aktivity přímo k mezigeneračnímu učení zacílené. V zahraničí se právě tyto programy výrazně rozvíjejí a jsou chápány jako „sociální prostředky, jež tvoří cílevědomé a trvající výměny zdrojů a učení mezi staršími a mladšími generacemi“ (International Consortium of Intergenerational Program). Vznikají jednak „za účelem redukování stereotypů mladých a starších a proto, aby se mohlo zvyšovat vzájemné porozumění a důvěra mezi mladšími a staršími generacemi“⁴, jednak „nabízejí mechanismy, díky kterým osoby rozdílných generací cílevědomě spolupracují, aby podpořily a rozvíjely sebe navzájem“⁵. Podobně The National Council on Aging⁶ vymezuje mezigenerační programy jako aktivity, při nichž dochází ke zvyšování spolupráce a výměnám mezi dvěma různými generacemi. Jedná se tedy o cílené vytváření situací pro mezigenerační učení, přičemž důležitá je vzájemnost interakcí, nejen jednosměrný přenos⁷. Mezigenerační programy podporují mezigenerační přenosy a jsou prostředkem k zefektivnění zisku právě z tohoto mezigeneračního přenosu. Jsou postaveny na předpokladu, že lidské učení je celoživotním procesem⁸.

National Council on Ageing v roce 1981 definoval mezigenerační programy jako „plánované aktivity, které byly záměrně vytvořeny k tomu, aby spojovaly odlišné generace za účelem sdílení zkušeností, jež jsou pro ně vzájemně výhodné“⁹. Jak je z definice patrné, na rozdíl od mezigeneračního učení v rodině, které lze zařadit především do oblasti informálního učení, jsou mezigenerační programy charakteristické svou záměrností a plánovaným charakterem svých aktivit, jež jsou jejich obsahem. Navíc jsou typické tím, že spojují více generací, které nejsou spojeny biologickým, ale sociálním poutem¹⁰. Dalším jejich zásadním rozměrem je prospěšnost přesahující individuální zájem jedince, a tedy orientace na řešení aktuálních společenských problémů a potenciál k řešení sociálních změn. I další vymezení mezigeneračních programů¹¹ sleduje jejich zacílení právě k tomu, aby efektivně zmírňovaly stereotypy mezi mladými a starými a vytvářely tak prostor pro vzájemné sdílení a porozumění. To ostatně dokazuje řada zahraničních výzkumů, které se zabývaly přínosy pro jednotlivé zapojené generace. Tyto výzkumy realizované mezi účastníky a personálem zajišťujícím mezigenerační programy hovoří zejména o pozitivním vlivu mezigeneračních

⁴ Cherri, H. CH. Y. (2008). *Intergenerational learning in Hong Kong: A narrative inquiry*. (Disertační práce). University of Nottingham, Nottingham, s. 10. Dostupné z: http://eprints.nottingham.ac.uk/486/1/Cherri_Ho_EdD_Thesis_2008.pdf

⁵ Newman, S. (1989). *Intergenerational programs: Imperatives, strategies, impacts, trends*. [online]. New York: The Hartworth Press, 1989, 258 s. ISBN0-86656-773-9 [cit. 2009-06-04]. Dostupné z: <http://books.google.com/books?hl=cs&lr=&id=KZ4JUIvosiYC&oi=fnd&pg=PA1&dq=A+History+of+Intergenerational+Programs.&ots=eh0cKJ7J8B&sig=FHmFvZx7DYtV-eX-QNo3MzWHNi8#PPA1,M1>.

⁶ Newman, S. (1993). *Creating effective intergenerational programs*. [online]. Pittsburgh: Pittsburgh university, 1993. 10 s. [cit.2009-12-04]. Dostupné z: http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/%20data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/16/b5/97.pdf

⁷ Loewen, J. (1996). *Intergenerational learning: What if schools were places, where adults and children learning together*. [online]. New York: Columbia university. 1996, 45 s. [cit.2009-07-04]. Dostupné z: http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/dat a/er icdocs2sql/content_stora ge_01/0000019b/80/14/e4/59.pdf

⁸ Loewen, J. (1996). *Intergenerational learning: What if schools were places, where adults and children learning together*. [online]. New York: Columbia university. 1996, 45 s. [cit.2009-07-04]. Dostupné z: http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/dat a/er icdocs2sql/content_stora ge_01/0000019b/80/14/e4/59.pdf;

Fischer, T. (2008). *Intergenerational learning in Europe – policies, programmes, practical guidance: Final report*. Dostupné z: <http://www.eagle-project.eu/welcome-to-eagle/final-report.pdf/view>.

⁹ Newman, S., & Hatton-Yeo, A. (2008). Intergenerational Learning and the Contributions of older People. *Ageing horizons*, 8(8), 31–39.

¹⁰ Newman, S., Ward, Ch. R., Smith, T. B., Wilson, J. O., McCrea, J. M., Calhoun, G., & Kingson, E. (1997). *Intergenerational Programs: Past, Present and Future*. USA: Taylor & Francis.

¹¹ Cherri, H. CH. Y. (2008). *Intergenerational learning in Hong Kong: A narrative inquiry*. (Disertační práce). University of Nottingham, Nottingham. Dostupné z: http://etheses.nottingham.ac.uk/486/1/Cherri_Ho_EdD_Thesis_2008.pdf.

programů na fyzický, kognitivní a emocionální stav zapojených seniorů. Vedle toho účastníci z mladší generace byli schopni reflektovat seniory jako individuality skrze vlastní zkušenost v rámci vzájemného setkávání, a nikoli skrze stereotypní představy o této skupině. Díky vzájemným kontaktům byli také více schopni porozumět procesu stárnutí jako nevyhnutelné cestě, která i je samotné čeká¹².

U zrodu mezigeneračních programů v zahraničí stála bezesporu myšlenka o jejich potenciálu při řešení společenských výzev a různých aktuálních komunitních problémů¹³. Jejich zastánci věří, že tyto programy mohou přinášet prospěch jak zúčastněným jednotlivcům, tak celé komunitě, neboť napomáhají rozvíjet dobrovolnickou činnost, zvyšují sociální soudržnost a přispívají k integraci a spolupráci zejména starších věkových skupin. Cílem této mezigenerační praxe má být spojování osob v cílených vzájemně užitečných činnostech, které podporují větší porozumění a respekt mezi generacemi. Pokusíme se tedy nahlédnout, zda a jak je tento potenciál využíván v prostředí knihoven.

První z mezigeneračních programů se v zahraničí objevovaly již v 60. letech minulého století. Vznikaly zejména v reakci na společenské změny, které byly (a stále tento trend můžeme sledovat) charakteristické mimo jiné rostoucím sociálně-kulturním oddalováním mladší a starší generace. Tato situace „oddalování“ se začala projevovat nejprve v rodinném prostředí, kde se postupně omezoval počet příležitostí pro přirozený mezigenerační kontakt a podporu. Rovněž se omezovala pestrost oblastí, které by byly společné pro více generací, respektive kterým by více generací rozumělo podobným způsobem, ať již se jedná o hudbu, výtvarné umění či nové technologie a další. S nástupem postmoderní doby tak můžeme sledovat prohlubování tzv. generační propasti, jež se z rodinného prostředí rozšiřuje i do dalších životních sfér člověka.

Typologie mezigeneračních programů

Cíleně zaměřené mezigenerační programy se u nás teprve postupně začínají rozvíjet. I když i zde je vidět zřetelný vývoj. Například v roce 2009 jsme našly jen jeden takový kurz (Mokoša – Mezigenerační setkávání žen¹⁴), v současnosti se ukazuje, že takových programů je podstatně více¹⁵, a to s velmi různorodým zázemím poskytovatelů.

Je tedy možné uvažovat o jejich kategorizaci podle účelu/cíle, obsahu, cílové skupiny, místa realizace či poskytovatele, respektive tvůrce mezigeneračního programu. Jednu z možných typologií vycházející z empirických podkladů přináší projekt EAGLE¹⁶, kde autoři mezigenerační programy rozdělují na základě cílů, kterých by tyto programy měly a chtěly dosahovat. Jedná se o (1) rozvoj komunity, jejího života a bezpečnosti, a také vytváření míst, na kterých by se mohly setkávat různé generace; (2) vzdělávání, trénink a učení; (3) mentoring – mezigenerační podpora, kdy zkušenější podporuje méně zkušeného; (4) prevence násilného chování, předcházení konfliktům a problémům; (5) sociální zapojení, aktivní občanství; (6) zaměstnatelnost; (7) zprostředkování historie a vzpomínek a zachování kulturního dědictví prostřednictvím ústní historie žijících svědků.

¹² Newman, S., Ward, Ch. R., Smith, T. B., Wilson, J. O., McCrea, J. M., Calhoun, G., & Kingson, E. (1997). *Intergenerational Programs: Past, Present and Future*. USA: Taylor & Francis.

¹³ Statham, E. (2009). Promoting Intergenerational Programmes: where is the evidence to inform policy and practise? *Evidence & Policy*, 5(4), 471–488.

¹⁴ Více o tomto prázdninovém kurzu ve *Studia paedagogica* 2009/2.

¹⁵ Rabušicová, M., Kamanová, L., Pevná, K. (2014). Mezigenerační učení v prostředí komunit: koncept a mapování výzkumného terénu. *Studia paedagogica*, 19(1), 103–124.

¹⁶ Hatton-Yeo, A. (2008). *The EAGLE toolkit for intergenerational activities*. Dostupné z: <http://www.eagle-project.eu/welcome-to-eagle/the-eagle-toolkit-for-intergenerational-activities>.

My jsme se ve svém odborné práci zaměřily na obsah a cílové skupiny mezigeneračních programů. Ve zpracované rešerši jsme se zajímaly o to, jak jsou obsahově zaměřené ony mezigenerační programy a jaká jsou jejich cílové skupiny. Výsledky rešerše budou zmíněny níže, nyní se ovšem v krátkosti zastavíme u popisu postupu této rešerše. K vyhledávání mezigeneračních programů byly využity vyhledávače google.cz, scholar.google.cz, a seznam.cz, a to pod hesly mezigenerační programy, mezigenerační programy v ČR a v zahraničí, evaluace mezigeneračních programů, výzkumy mezigeneračních programů, výstupy mezigeneračních programů, organizace mezigeneračních programů apod. Vyhledávání bylo provedeno v češtině a v angličtině. Z českých zdrojů se objevovaly nejčastěji nabídky různých programů, ze zahraničních potom výzkumy, publikace a články o těchto mezigeneračních programech, včetně odkazů na univerzity, kde se výzkum provádí, a na organizace, které takové programy nabízejí. Využity byly dále stránky Evropského sociálního fondu v ČR (www.esfcr.cz/), Ministerstva práce a sociálních věcí (www.mpsv.cz/), Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (www.msmt.cz/), databáze v is.muni.cz a také elektronické zdroje Masarykovy univerzity, konkrétně JSTOR. Je třeba konstatovat, že se jistě nejedná o vyčerpávající výčet všech existujících mezigeneračních programů. Vyhledávání bylo kromě České republiky soustředěno převážně na země, jako je USA, Austrálie, Španělsko, částečně Německo a Velká Británie. Prozatím stranou byly ponechány severské země a také mimoevropské země s výjimkou výše zmíněných.¹⁷

Co se týká obsahu, tedy tematického zaměření mezigeneračních programů, převažují podle našich zjištění¹⁸ tři typy přístupů¹⁹. První – **kulturní** – je zacílený na různé společné výtvarné a hudební aktivity, praktické umělecké dílny a poznávání umění zábavnou formou. Jedná se převážně o nabídku různých kulturních institucí. Zde se vracíme tak trochu na začátek, a sice ke kořenům vzniku mezigeneračních programů. Jak již bylo zmíněno, mezigenerační programy reagovaly mimo jiné na redukci oblastí, na které by mladší a starší generace nahlížela a rozuměla jim obdobným způsobem. Do jisté míry tato situace přetrvává dodnes, a byť nejviditelněji zřejmě v oblasti různorodých moderních technologií, je i umění právě takovou oblastí. Příkladem mezigeneračního programu, jenž se snaží přiblížit mladší a starší generaci prostřednictvím výtvarného umění, je program Umění všem – graffiti pro seniory²⁰, který je realizovaný Městskou knihovnou v Litvínově. Tento program se snaží představit seniorské generaci výtvarnou techniku graffiti, která je v současné době spojována především s mladou generací. Během tří workshopů se senioři zdokonalují ve zmíněné technice, vytvoří si vlastní šablony na zadané téma, jež následně použijí při tvorbě graffiti ve městě na vyznačených plochách. Dalším příkladem mezigeneračního programu patřícího do kulturní oblasti je Festival Očima generací. Festival „vznikl jako místo setkání různých generací v jednom čase a v jednom místě“²¹. Jako stmelující prvek je v rámci této akce vnímáno také umění, které „ nás může spojovat při společných tvůrčích aktivitách... Uměním můžeme bavit sebe i druhé, ať je nám 5 nebo 90 let“²². Festival se konal na řadě míst České republiky. V Moravskoslezském kraji jej realizovala Městská knihovna Krnov, kde v rámci jednodenního programu proběhlo hudební vystoupení zástupců nejmladší generace s názvem "Babičko, dědečku, zpívejte s námi", autorské čtení studentů dramatického oboru z Umělecké školy Krnov a také ARTové tvůrčí pro děti i dospělé návštěvníky.

¹⁷ Rabušicová, M., Kamanová, L., Pevná, K. (2014). Mezigenerační učení v prostředí komunit: koncept a mapování výzkumného terénu. *Studia paedagogica*, 19(1), 103–124.

¹⁸ Rabušicová, M., Kamanová, L., Pevná, K. (2014). Mezigenerační učení v prostředí komunit: koncept a mapování výzkumného terénu. *Studia paedagogica*, 19(1), 103–124.

¹⁹

²⁰ Tento program organizuje Městská knihovna v Litvínově (více na www.knihovna-litvinov.cz).

²¹ Festival Očima generací. (Online only). Dostupné z: <http://ocimageneraci.cz/festival-ocima-generaci.html>.

²² Festival Očima generací. (Online only). Dostupné z: <http://ocimageneraci.cz/festival-ocima-generaci.html>.

Druhým zaměřením mezigeneračních programů je orientace **sociální a podpůrná**, která směřuje k seniorům a jejich začleňování a k rodinám a jejich podpoře při výchově dětí. Typickým příkladem jsou aktivity nevládní neziskové organizace Hestia, jež nabízí již zmíněný program 3G nebo program Pět P (Pomoc, Přátelství, Podpora, Péče a Prevence), v němž jde o setkávání dospělých dobrovolníků s dítětem, jež má nějaké problémy ve škole, s chováním či učením, přičemž v rodině se mu potřebné podpory z nejrůznějších důvodů nedostává. Do skupiny takto orientovaných mezigeneračních programů můžeme zařadit také ty, které mají pomáhat vzájemnému porozumění mezi generacemi a nabourávat vzájemné stereotypy. Příkladem jak lze takové téma akcentovat také v mezigeneračním programu realizovaném knihovnou, je spolupráce s některou ze seniorských organizací, jako tomu bylo při vzniku cyklu přednášek²³ realizovaných pro Fresh senior klub senzačních seniorů v Městské knihovně v Praze. Tento klub vznikl jako jedna z aktivit Konta bariéry, v rámci něhož je vytvářeno „*neformální spojení starších lidí, kteří nechtějí jen odpočívat a přijímat cizí pomoc...a kteří se ještě rádi dívají kolem sebe, není jim lhostejný vývoj společnosti, města, obce*“²⁴. Zmíněné přednášky mapují „*mnoho oblastí života těch, kteří toho od života stále hodně očekávají*“²⁵. Jedna z nich, vedená socioložkou Jiřinou Šiklovou se například zaměřila na mezigenerační vztahy a pokoušela se hledat odpovědi na to, proč se od sebe jednotlivé generace vzdalují a rodiče si s dětmi méně rozumějí a jak lze tyto vztahy vylepšit. Obdobně jako v programu Umění všem – graffiti pro seniory je i tento program primárně určen seniorským účastníkům, jeho benefity jdou ovšem právě směrem k mladší části populace. Senioři mají díky zmíněným programům možnost více nahlédnout do života mladších generací a porozumět jejich vnímání světa, resp. jeho dílčích oblastí. Cíl mezigeneračních programů je tak naplněn.

Třetím okruhem je potom zaměření **vzdělávací**. Jedná se např. o kurzy pro seniory v základním ovládnutí počítače, v nichž učí žáci 2. stupně základní školy („Internet spojuje generace“) či Mezigenerační klub na Střední gastronomické škole, kde studenti seznamují seniory s novými trendy v gastronomii. V rámci tohoto zaměření je třeba zmínit také Univerzity třetího věku, které jsou dnes již velmi rozšířenou součástí nabídky v oblasti vzdělávání seniorů. Nejsou již doménou pouze vysokých škol a univerzit, ale na jejich realizaci se podílí i řada institucí figurujících ve veřejném prostoru, knihovny nevyjímaje. Určitou výjimkou jsou ale stále aktivity, kde by se na obdobném principu vzdělávaly společně různé generace. Jednou z vůbec prvních aktivit tohoto typu byla pražská Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata v Praze. Tento mezigenerační vzdělávací projekt umožňuje od roku 2004 vnoučatům ve věku 6–12 let a jejich babičkám a dědečkům společné studium na akademické půdě. Vytváří se tak prostor nejen pro zmíněné vzdělávání, ale také pro upevnění vzájemných vztahů a porozumění. Jednotlivé týmy jsou tvořeny dvojicí prarodič–dítě, kteří si vzájemně radí a pomáhají. Přednášky se konají jednou měsíčně v sobotu v podání vysokoškolských pedagogů a jsou přizpůsobeny dětskému posluchači. Během hlavních prázdnin se konají letní tábory²⁶. Konkrétním příkladem takto koncipovaného mezigeneračního programu orientovaného na vzdělávání organizovaného knihovnou je Univerzita pro prarodiče a děti v Litomyšli²⁷. Program univerzity je vystavěn jako několikaměsíční blok pravidelných setkání, které se konají vždy jednou až dvakrát měsíčně a jsou organizována ve spolupráci s Univerzitou Pardubice, Fakultou restaurování – Ateliérem restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů. Setkání jsou určena pro rodinné týmy – babička nebo dědeček (maminka nebo tatínek) a jedno, popřípadě dvě vnoučata od

²³ Program byl realizován Městskou knihovnou Praha (více na www.mlp.cz) ve spolupráci s Fresh senior klubem senzačních seniorů (více na www.sensen.cz).

²⁴ Projekt Senzační senioři. (Online only). Dostupné z <http://www.sensen.cz/o-nas/>.

²⁵ Projekt Senzační senioři. (Online only). Dostupné z <http://www.sensen.cz/o-nas/>.

²⁶ Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata. (Online only). Dostupné z: <http://aktivnistari.eu/57-experimentalni-univerzita-pro-prarodice-a-vnoucata>.

²⁷ Tento program organizuje Městská knihovna v Litomyšli (více na www.knihovna.litomysl.cz).

šesti let výše. Tyto týmy pak společně absolvují nejprve přednášku např. na téma, jak vzniká knížka nebo co obnáší restaurování knížek a následně se účastní workshopu, kde si mohou vyzkoušet třeba přípravu knižních desek.

Vedle obsahového zaměření lze na mezigenerační programy nahlížet také z hlediska jejich cílových skupin. Těmi jsou povětšinou dvě generace: rodiče/prarodiče a děti/vnučata. Právě z hlediska cílových skupin se objevují tři základní skupiny mezigeneračních programů, kde v každé lze určit specifickou roli zapojených generací. Při této typologii²⁸ nemůžeme nabídnout příklady realizovaných programů v knihovnách, ale i příklady programů a projektů uskutečněných jinými subjekty, mohou být inspirativní.

První skupinu tvoří mezigenerační programy, v nichž je ústřední generací generace seniorů. Jedná se např. o projekty zaměřené na péči a kontakt s dětmi, kdy se senior dostává do role „nevlastního prarodiče“. Příkladem takového mezigeneračního projektu je např. dobrovolnický program 3G – tři generace, nebo obdobný projekt Trojlístek fungující v rámci aktivit Centra pro rodinu a sociální péči v Brně.

Druhou skupinou z hlediska dominance jedné generace jsou mezigenerační programy, v nichž ústřední roli hraje mladší generace. Jedná se zejména o programy, kdy mladí lidé pečují či nějakým jiným způsobem podporují seniory. Příkladem takových aktivit může být spolupráce dobrovolnického centra s domovem pro seniory nebo obdobnou institucí. Zde pak zástupce mladší generace seniorům pomáhá s běžnými úkony, jako je doprovod na vycházku, čtení či rozhovor.

Třetí typ podle cílových skupin tvoří mezigenerační programy, v nichž jsou generace z hlediska aktivity zapojeny rovnocenně. Jejich činnost může směřovat jak k sobě navzájem, tak ke třetím osobám. Příkladem takto koncipovaných aktivit přináší např. projekt „Babi, dědo, pojďte s námi do divadla“, který realizovala Základní škola na Bakalově nábřeží v Brně.

Přes tuto různorodost mezigeneračních programů je ovšem dobré vidět, co mají všechny tyto programy, projekty i dílčí aktivity společné, a to jsou cíle, které překračují jejich věcné a tematické zaměření. Takovými cíli jsou posilování mezigeneračního dialogu, porozumění, spolupráce a solidarity.

Mezigenerační programy a knihovny

Naskytá se otázka, jakým způsobem mezigenerační programy v knihovnách realizovat. Na počátku nepochybně stojí zájem knihovníků a zájem čtenářů různých generací. Podle našich rešerší knihovny nabízejí bohatě programy pro seniory, paralelně se zaměřují také na mladší čtenáře. Jde o to, tyto dvě cílové skupiny propojit. Je výhodné využít potenciálu, který nabízí hlavní zaměření knihoven, tedy podpora čtenářství. Je možné např. realizovat diskusi o knihách s mezigenerační tematikou či podtextem. Pro tuto aktivitu jsou např. vhodné knihy od autorky Jiřiny Šiklové – *Deník staré paní*, *Dopisy unučce* a *Matky po emailu*. Pokud je v možnostech knihovny realizovat promítání filmu, lze využít k rozvoji mezigeneračního dialogu např. filmy – *Babí léto*; *Hledání moudrosti stáří*; *Moje 20. století*; *Bába*; *Sedmé nebe*; *Než si pro nás přijde*. Knihovny mohou realizovat jednorázové mezigenerační programy, ale také rozvíjet mezigenerační dialog, který má dlouhodobější charakter. Jednou z takových aktivit může být Mezigenerační dialog na chodbě. Aktivita spočívá ve vyměňování si názorů, zážitků apod. mezi různými generacemi. Cílem je rozvíjet anonymní dialog čtenářů nad různými tématy podle zájmu účastníků.

²⁸ Newman, S., Ward, Ch. R., Smith, T. B., Wilson, J. O., McCrea, J. M., Calhoun, G., & Kingson, E. (1997). *Intergenerational Programs: Past, Present and Future*. USA: Taylor & Francis.

Závěr

V návrhu Koncepce rozvoje knihoven²⁹ na léta 2016 – 2020 s výhledem do roku 2025 se uvádí, že *„Proměna knihoven z pouhých půjčoven knih na živá vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra je dlouhodobým celosvětovým trendem. Tento trend sledují i české knihovny, ale proces proměny je velmi pomalý a naráží na celou řadu limitů. Knihovny mají značný potenciál rozvoje v oblasti neformálního a občanského vzdělávání a současně roste jejich význam při podpoře čtenářské, informační a digitální gramotnosti jak u dětí a mládeže, tak i u dospělé populace.“*

Jedním z námětů (Návrh, 2016, s. 9), jak využívat potenciál sítě knihoven jako přirozených komunitních center, je „podporovat aktivní účast občanů na společenském životě, pomáhat při vytváření partnerství, rozvíjet mezigenerační dialog dětí, mládeže a seniorů.“ Je tedy možné říci, že knihovny zažívají proměny a rozšiřování svých funkcí směrem k širšímu spektru nabízených aktivit. Domníváme se, že je účelné rozšířit úvahy nad proměnami knihoven v centra celoživotního učení i o tematiku mezigeneračního učení, konkrétně pak v podobě aplikování mezigeneračního dialogu a rozšiřování mezigeneračních programů. K tomu mají knihovny oproti jiným veřejným institucím velký potenciál, a to díky materiálnímu, prostorovému i technickému vybavení. Rozvoj mezigenerační tematiky se nabízí i v souvislosti s cílovými skupinami, které knihovnu nejčastěji navštěvují, tedy mladí lidé a senioři. Knihovna je tedy ideálním prostředím, kde je možné využít potenciál přirozeného setkávání více generací právě v zájmu podpory mezigeneračního dialogu a mezigeneračního učení.

²⁹ Návrh Koncepce rozvoje knihoven na léta 2016 – 2020 s výhledem do roku 2025. Ústřední knihovnická rada ČR. [online]. <http://www.ukr.knihovna.cz/priprava-koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2016-2020/>

Literatura:

Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata. (Online only). Dostupné z: <http://aktivnistari.eu/57-experimentalni-univerzita-pro-prarodice-a-vnoucata>.

Fischer, T. (2008). *Intergenerational learning in Europe – policies, programmes, practical guidance: Final report*. Dostupné z: <http://www.eagle-project.eu/welcome-to-eagle/final-report.pdf/view>.

Goulding, A. (2006). *Public Libraries in the 21st Century : Defining Services and Debating the Future*. England: Routledge. eBook. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com.ezproxy.muni.cz/eds/folder?sid=2c73e06e-af3a-4738-80c9-29ddocof48fa%40sessionmgr104&vid=9&hid=121>

Hatton-Yeo, A. (2008). *The EAGLE toolkit for intergenerational activities*. Dostupné z: <http://www.eagle-project.eu/welcome-to-eagle/the-eagle-toolkit-for-intergenerational-activities>.

Cherri, H. CH. Y. (2008). *Intergenerational learning in Hong Kong: A narrative inquiry*. (Disertační práce). University of Nottingham, Nottingham. Dostupné z: http://etheses.nottingham.ac.uk/486/1/Cherri_Ho_EdD_Thesis_2008.pdf.

Loewen, J. (1996). *Intergenerational learning: What if schools wer places, where adults and children learning together*. [online]. New York: Columbia university. 1996, 45 s. [cit.2009-07-04]. Dostupné z: http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/14/e4/59.pdf

Návrh Koncepce rozvoje knihoven na léta 2016 – 2020 s výhledem do roku 2025. Ústřední knihovnická rada ČR. [online]. <http://www.ukr.knihovna.cz/priprava-koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2016-2020/>

Newman, S. (1989). *Intergenerational programs: Imperatives, strategies, impacts, trends*. [online]. New York: The Hartworth Press, 1989, 258 s. ISBN0-86656-773-9 [cit. 2009-06-04]. Dostupné z: <http://books.google.com/books?hl=cs&lr=&id=KZ4JUIvosiYC&oi=fnd&pg=PA1&dq=A+History+of+Intergenerational+Programs.&ots=ehOckJ7J8B&sig=FHmFvZx7DYtV-eX-QNo3MzWHNi8#PPA1,M1>.

Newman, S. (1993). *Creating effective intergenerational programs*. [online]. Pittsburgh: Pittsburgh university, 1993. 10 s. [cit.2009-12-04]. Dostupné z: http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/16/b5/97.pdf

Newman, S., & Hatton-Yeo, A. (2008). Intergenerational Learning and the Contributions of older People. *Ageing horizons*, 8(8), 31–39.

Newman, S., Ward, Ch. R., Smith, T. B., Wilson, J. O., McCrea, J. M., Calhoun, G., &

Kingson, E. (1997). *Intergenerational Programs: Past, Present and Future*. USA: Taylor & Francis.

Projekt Senzační senioři. (Online only). Dostupné z <http://www.sensen.cz/o-nas/>.

Rabušicová, M., Klusáčková, L., Kamanová, L. (2009). Mezigenerační učení v rámci programů a kurzů neformálního vzdělávání pro děti, rodiče a prarodiče. *Studia paedagogica*,

14(2), 131–153.

Rabušicová, M., Kamanová, L., Pevná, K. (2014). Mezigenerační učení v prostředí komunit: koncept a mapování výzkumného terénu. *Studia paedagogica*, 19(1), 103–124.

Statham, E. (2009). Promoting Intergenerational Programmes: where is the evidence to inform policy and practise? *Evidence & Policy*, 5(4), 471–488.

Stričevic, I., Ksibi, A. (2012). *Intergenerational solidarity in Library*. Series: IFLA Publications, Vol. 156. Berlin : De Gruyter Saur. eBook. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com.ezproxy.muni.cz/eds/folder?sid=2c73e06e-af3a-4738-80c9-29ddocof48fa%40sessionmgr104&vid=9&hid=121>

Šerák, M. (2012). Knihovny jako tradiční centra celoživotního učení. *Andragogika*, 16(2), s. 8–10.